

ĮRODYMŲ LEISTINUMO SAMPRATA LIETUVOS BAUDŽIAMOJO PROCESO TEISĖJE

Audrius Juozapavičius, LL. M.

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedros doktorantas
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-00117 Vilnius
Tel. (+370 5) 2 36 61 67
El. paštas: audriusjuo@gmail.com

Straipsnyje siekiama atskleisti įrodymų leistinumą sampratą iki 2002 m. BPK įsigaliojimo, mokymo apie įrodymų leistinumą reikšmę po 2002 m. BPK įsigaliojimo ir dabar doktrinoje ir teismų praktikoje vartojamos įrodymų leistinumą sąvokos turinį ir prasmę. Atlikta analizė leidžia teigti, kad iki 2002 m. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso įsigaliojimo vyravęs mokymas apie įrodymų leistinumą po šio kodekso įsigaliojimo neteko procesinės prasmės, o vienintelis aktualus įrodymų leistinumui priskiriamas dalykas yra neteisėtai gautų duomenų pripažinimo įrodymais baudžiamajame procese problematika.

In dem Aufsatz werden die Auffassung der Beweisulässigkeit bis zum Inkrafttreten der neuen Strafprozessordnung im Jahr 2003, die Bedeutung der Lehre über die Beweisulässigkeit nach dem Inkrafttreten dieser Strafprozessordnung sowie der Inhalt und die Bedeutung der Beweisulässigkeit, die in der heutigen Doktrin und der Rechtsprechung verwendet wird, analysiert. Es wird behauptet, dass die Lehre über die Beweisulässigkeit, die bis zum Inkrafttreten der neuen Strafprozessordnung vorherrschte, ihre Bedeutung heutzutage im allgemeinen verloren hat. Gemäß der zurzeit gültigen Strafprozessordnung der einzige aktuelle der Beweisulässigkeit zuzuordnende Gegenstand ist die Problematik der Verwertung von rechtswidrig erhobenen Angaben im Strafprozess.

Įvadas

Įrodymų leistinumai – viena iš mažiausiai nagrinėjamų temų dabartinėje Lietuvos baudžiamojo proceso teisės doktrinoje. 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksui (toliau – 2002 m. BPK arba BPK), įrodymų leistinumai klausimas trumpai aptartas tik Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentare ir Baudžiamojo proceso teisės vadovėlyje [14, p. 46–47; 15, p. 169–172]¹. Tai rodo, kad ši tema nėra

populiari. Vis dėlto doktrinos postuluojuama įrodymų leistinumai reikalavimų pažeidimo procesinių teisinių pasekmių reikšmė – duomenų nepripažinimas įrodymais [15, p. 171] – įpareigoja išdėmiau pažvelgti į šį teisinį reiškinį.

Analizuojant tai, kaip įrodymų leistinumai suprantamas po 2002 m. BPK įsigaliojimo, neišvengiama iki šio kodekso įsigaliojimo vyravusios įrodymų leistinumai sampratos analizė. Ši analizė būtina ne tik dėl to, kad dabar vyraujanti doktrina

numo sampratos yra pateikęs tik R. Merkevičius [20, p. 586–587, 611–613].

¹ Kritiškų pastabų dėl neaiškios įrodymų leisti-

įrodymų leistinumą sąvoką yra perėmę iš ankstesnės doktrinos. Autoriai, rašę apie įrodymų leistinumą iki 2002 m. BPK įsigaliojimo – J. Rinkevičius [5, p. 71–72; 13, p. 102 p.; 22, p. 15–18; 23, p. 194–195; 25, p. 58], A. Liakas [11, p. 27–28], P. Danisevičius [12, p. 106], A. Cininas [9] – daugiau dėmesio skyrė ne įrodymų leistinumui, o įrodymų sampratai arba konkrečioms reikalavimams, kuriuos, jų teigimu, leistinumai kelia įrodymams. Dėl to nėra paprasta suvokti įrodymų leistinumą esmę ir prasmę. Be to, mokymas apie įrodymų leistinumą rėmėsi 1961 m. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – 1961 m. BPK) nuostatomis ir tuo metu vyravusios *įrodymų teorijos* teiginiais. Tačiau po 2002 m. BPK įsigaliojimo gerokai pasikeitęs baudžiamojo proceso teisinis reguliavimas įrodinėjimo srityje kelia didelių abejonių dėl šių teiginių tinkamumo.

Naudojant istorinį, sisteminių, lingvistinių ir loginių teisės tyrimų metodus, šiame straipsnyje siekiama atskleisti įrodymų leistinumą sampratą iki 2002 m. BPK įsigaliojimo, mokymo apie įrodymų leistinumą reikšmę po 2002 m. BPK įsigaliojimo bei dabar doktrinoje ir teismų praktikoje vartojamos įrodymų leistinumą sąvokos turinį ir prasmę.

Įrodymų leistinumą samprata iki 2002 m. BPK įsigaliojimo

Lietuvos baudžiamojo proceso teisės doktrinoje ir teismų praktikoje vartojamos įrodymų leistinumą sąvokos ištakos – Lietuvos TSR baudžiamojo proceso teisės doktrinoje vyravęs mokymas apie įrodymus ir įrodinėjimą, vadinamoji *įrodymų teorija*². Šios

² Šis mokymas nebuvo originalus Lietuvos TSR procesualistų kūrinys, o tiesiog TSRS vyravusios *įrodymų teorijos* [6] – terminijos ir pagrindinių nuostatų –

teorijos kvintesencija – įrodymų kaip procesinės formos (šaltinių) ir turinio (faktinių duomenų) vienovės idėja, kuri rėmėsi tuo metu galiojusio 1961 m. BPK 74 straipsnio nuostatomis, apibrėžiančiomis įrodymų sąvoką ir išsamų (baigtinį) įrodymų šaltinių sąrašą³. Įrodymų leistinumą pagal šią teoriją – būtina įrodymo savybė (požymis), apibūdinanti jo procesinę formą [5, p. 71; 6, p. 229; 11, p. 27; 12, p. 106; 13, p. 102; 22, p. 17]⁴.

Remiantis šiomis premisomis buvo teigiama, kad įrodymų leistinumą reiškia jų tinkamumą procesinės formos, t. y. šaltinių ir gavimo metodų (būdų), atžvilgiu. Tačiau, vienu autorių teigimu, leistini arba, kitaip tariant, tinkami nustatinėti įrodinėjimo dalyką įeinančias aplinkybes yra tie įrodymai, kurie gauti iš teisėtų šaltinių ir teisėtais metodais (būdais) [6, p. 229; 22, p. 17]⁵. Kitų autorių teigimu, leidžiami tie

receptija. Po Lietuvos Nepriklausomybės pradžios tai įvyko dėl objektyvių priežasčių, iš kurių bene pagrindinė yra TSRS sąjunginių respublikų baudžiamojo proceso teisės normų unifikavimas: 1961 m. Lietuvos TSR baudžiamojo proceso kodeksas priimtas remiantis TSRS ir sąjunginių respublikų baudžiamojo proceso pagrindų įstatymu [23, p. 193].

³ Šio straipsnio pirmoje dalyje buvo nustatyta, kad įrodymai baudžiamojoje byloje yra bet kokie faktiniai duomenys, kuriais remdamiesi kvotos organas, tardytojas ir teismas įstatymo nustatyta tvarka konstatuoja, yra pavojinga visuomenei veika ar jos nėra, šią veiką padariusio asmens kaltumą ir kitas aplinkybes, turinčias reikšmės bylai teisingai išspręsti. Šio straipsnio antroje dalyje buvo nustatytas išsamus (baigtinis) įrodymų šaltinių, iš kurių šie duomenys nustatomi, sąrašas [4].

⁴ Pažymėtina, kad kai kurie autoriai leistinumą laikė ne įrodymo, o įrodymo šaltinio savybe (požymiu) [11, p. 27; 12, p. 106]. Tačiau šis teorinis ginčas neturi jokio praktinės reikšmės, nes, konkretinant leistinumą turinį, visų autorių nurodomi jo elementai yra iš esmės analogiški.

⁵ Pažymėtina, kad vėliau J. Rinkevičius vietoj teisėtų šaltinių sąvokos siūlė vartoti sąvoką „įstatymu nustatyta tvarka“ [13, p. 102; 23, p. 195].

įrodymai, kurie gauti iš įstatymų numatytų šaltinių, ir kai nėra aplinkybių, pašalinančių tų šaltinių naudojimo galimybę [11, p. 28; 12, p. 106].

Apsiribodami tokiu trumpu metodologiniu įvadu, autoriai mėgino formuluoti konkrečius reikalavimus, kuriuos leistinumams kelia įrodymams [5, p. 71–72; 13, p. 102; 22, p. 17], arba tiesiog vardijo atvejus, kai įrodymai yra neleistini, pateikdami tai kaip išsamų (baigtinį) [11, p. 27–28] arba pavyzdinį sąrašą [12, p. 106]. Tačiau dažnai būdavo nurodomi skirtingi reikalavimai ar atvejai, be to, paprastai pateikiami *per se*, t. y. be jokio pagrindimo, kodėl vienas ar kitas reikalavimas (atvejis) priskiriamas įrodymų leistinumui kaip procesinės formos reikalavimui, arba kodėl vienos ar kitos teisės normos pažeidimas lemia taip gauto įrodymo pripažinimą neleistinu. Atsižvelgiant tokių autorių „santūrumą“ ir metodologinį jų teiginių nebaigtumą, reikia išsamiau paanalizuoti ankstesnės doktrinos postuluotus įrodymų leistinumų reikalavimus ir neleistinumų įrodymų atvejus.

Pirma grupė įrodymų, pripažintų neleistiniais, buvo tokie įrodymai, kurie gauti ne iš šaltinio, nurodyto 1961 m. BPK 74 straipsnio 2 dalyje⁶. Tokia nuostata pagal tuo metu galiojusį BPK atrodė logiška, nes nurodytame straipsnyje buvo pateiktas iš-

⁶ A. Liakas iš šios neleistinų įrodymų grupės dar išskyrė įrodymus, kurie procesiškai nėra įtvirtinti, nurodydamas, kad „antai, rastas darant įvykio vietos apžiūrą daiktas tampa daiktiniu įrodymu byloje ne vien todėl, kad jis liečia bylą, bet ir todėl, kad jis BPK 91 str. nustatyta tvarka smulkiai aprašytas apžiūros protokole, kiek galima nufotografuotas ir atitinkamu nutarimu (nutartimi) prijungtas prie bylos“ [11, p. 27]. Tačiau toks išskyrimas buvo nulemtas BPK 74 straipsnio 2 dalyje esančio netikslumo, kaip įrodymo šaltinį įvardijant daiktinius įrodymus, o ne jų apžiūrą [15, p. 209].

samus (baigtinis) įrodymų šaltinių, iš kurių galėjo būti gaunami faktiniai duomenys, sąrašas. Ir nors įstatymas tiesiogiai nedraudė faktinių duomenų gauti iš kitų šaltinių, tokį draudimą suponavo išvardytų įrodymų šaltinių sąrašo išsamumas (baigtinumas). Šios neleistinų įrodymų grupės, beje, kaip ir apskritai išsamaus (baigtinio) įrodymų sąrašo formulavimo įstatyme, metodinis pagrindas – minėta įrodymo kaip formos ir turinio vienovės idėja, kuria remiantis buvo teigiama, kad tinkamas įrodymo šaltinis yra pirminė prielaida, užtikrinanti įrodymo turinio kokybę [6, p. 212, 230, 232 ir toliau]⁷.

Antra neleistinų įrodymų grupė susijusi su reikalavimu, kad būtų žinoma informacijos kilmė ir galimybė ją patikrinti. Anot J. Rinkevičiaus, „negali būti įrodymu anoniminis laiškas, liudytojo parodymai, kuriuose nenurodyta informacijos kilmė ir panašiai“ [22, p. 17]. P. Danisevičiaus ir A. Liako teigimu, įrodymais negalėjo būti taip pat spėjimai, prielaidos, priesaika [11, p. 27; 12, p. 106]. Analizuojant šiuos pavyzdžius pažymėtina, kad neaiškus paties reikalavimo, iš kurio jie kildinami, norminis pagrindas⁸. Tačiau svarbiau tai,

⁷ Pažymėtina, kad tokios reikšmės suteikimas įrodymo šaltiniui buvo aiškiai hiperbolizuotas. Įrodymo turinio kokybę, konkrečiai – jo tikrumą (patikimumą), užtikrina ne pats šaltinis, o įrodymo rinkimą ir fiksavimą reguliuojančios procesinės teisės normos (palyginti žr. – [17, p. 8]). Suteikiant įrodymų šaltiniui tokią reikšmę, susidarydavo paradoksalinė situacija, kai, pvz., procesine tvarka „neįforminti“ operatyvinės veiklos duomenys negalėjo būti įrodymais, o jau „įforminti“ – galėjo [13, p. 102].

⁸ Tam tikra apimtimi šio reikalavimo norminis pagrindas galėjo būti 1961 m. BPK 77 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta nuostata, pagal kurią negalėjo būti įrodymu liudytojo parodymai, pagrįsti žiniomis, kurių šaltinis nežinomas. Tačiau pažymėtina, kad ši nuostata apėmė tik vieną konkretų įrodymų šaltinį – liudytojo parodymus.

kad nurodyti atvejais niekaip nesusiję su įrodymų leistinumą apibrėžiančiu pradžios tašku – reikalavimu formai: visa nurodyta informacija galėjo būti gauta tiek iš teisėtų šaltinių, tiek teisėtais būdais. Tiesiogiai nenurodyta, tačiau akivaizdu, kad tokia informacija (pvz., anoniminiais pranešimais) nebuvo galima remtis kaip įrodymais dėl to, kad ji nepatikima ir netinkama nustatyti tiesą byloje arba dėl to, kad tai apskritai nebuvo faktiniai duomenys pagal 1961 m. BPK 74 straipsnio 1 dalį (pvz., prielaidos, spėjimai, priesaika). Taigi šiais atvejais įrodymų pripažinimo neleistiniais pagrindas buvo ne įrodymų formos, o jų turinio trūkumai.

Trečia, įrodymų leistinumui buvo priskiriamas reikalavimas įstatyme numatytais atvejais įrodinėtinas aplinkybes grįsti tik tam tikros formos įrodymais. Anot J. Rinkevičiaus, „pvz., būtinosios ekspertizės atvejais draudžiama remtis kitais įrodymais, jeigu byloje nėra eksperto išvados“ [22, p. 17]⁹. Tačiau pažymėtina, kad bylose, kuriose buvo būtina nustatyti aplinkybes, nurodytas BPK 1961 m. 86 straipsnyje, kiti įrodymai nebuvo laikomi neleistiniais – jais remiantis galėjo būti nustatomos kitos įrodinėtinos aplinkybės. Taigi šis reikalavimas reiškė ne įrodymų pripažinimą neleistiniais, o jų naudojimo, nustatant tam tikras aplinkybes, ribojimą.

Ketvirta neleistinų įrodymų grupė susijusi su reikalavimu laikytis visų procesinės formos reikalavimų, kurie garantuoja informacijos tikrumą ir tinkamą jos fiksavimą [5, p. 72; 13, p. 102; 22, p. 17]. Anot J. Rinke-

⁹ Atitinkamai – [5, p. 72; 11, p. 27; 12, p. 106; 13, p. 102]. Atkreiptinas dėmesys, kad tai vienintelis šios „grupės“ nurodomas atvejis.

vičiaus, pavyzdžiui, „negalima panaudoti įrodymų rinkimo veiksmų rezultatų, jeigu juos atliko nekompetetingas asmuo arba buvo nesilaikoma įstatymo nustatytos šių veiksmų atlikimo tvarkos“ [13, p. 102]. Vertinant šią neleistinų įrodymų grupę, visų pirma atkreiptinas dėmesys į tai, kad reikalavimas laikytis įrodymų rinkimą reguliuojančių teisės normų, arba, kitaip sakant, rinkti įrodymus teisėtai, kyla ne iš įrodymų leistinumą (toks išpūdis gali susidaryti analizuojant anuometinių procesualistų darbus), bet iš teisėtumo principo ir imperatyvaus teisės normų pobūdžio. Teiginys, kad remiantis įrodymų leistinumu reikia laikytis procesinės formos renkant įrodymus, suponuoja išvadą, jog procesinės formos reikalavimų nesilaikymas lemdavo taip gautų įrodymų pripažinimą neleistiniais. Tačiau tiek teismų praktika, tiek doktrina, postuluodama, kad renkant įrodymus būtina griežtai laikytis baudžiamojo proceso įstatymo nustatytos tvarkos [23, p. 195], įrodymų rinkimą reguliuojančių teisės normų pažeidimo niekada nelaiškė pagrindu pripažinti įrodymus neleistiniais. Kaip nurodė J. Rinkevičius, šiuo aspektu įrodymų leistinumą klausimas buvo sprendžiamas vadovaujantis 1961 m. BPK 382 straipsnyje išdėstyta esminių baudžiamojo proceso įstatymų pažeidimų samprata [5, p. 72; 22, p. 17]. Dėl to, sprendžiant procesinės formos reikalavimų pažeidimo procesinių teisinių pasekmių – įrodymų pripažinimo neleistiniais – klausimą, įrodymų leistinumą kategorijos prasmė ir reikšmė neaiški.

Įrodymų leistinumui J. Rinkevičius taip pat priskyrė ir 1961 m. BPK 331 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą nuostatą, kad teismas savo nuosprendį gali pagrįsti tik tais įrody-

mais, kurie buvo išnagrinėti teisiamaajame posėdyje [13, p. 102]. Tačiau vėlgi neaišku, kaip ši nuostata, grindžiama tiesioginio nagrinėjimo teisme principu, susijusi su įrodymų leistinumą apibrėžiančiu pradžios tašku: tokiais įrodymais buvo draudžiama grįsti nuosprendį ne dėl to, kad jie užfiksuoti 1961 m. BPK 74 straipsnio 2 dalyje nenurodytame šaltinyje, ar gauti neteisėtais metodais (būdais), bet dėl to, kad jie neišnagrinėti teisiamaajame posėdyje.

A. Liakas nurodė ir daugiau apibendrintų atvejų, kai įrodymai turėjo būti laikomi neleistiniais [11, p. 27]. Pavyzdžiui, negalėjo būti leidžiami byloje įrodymai, gauti nusikalstamai pažeidus įstatymus, reguliuojančius įrodymų rinkimą ir įtvirtinimą¹⁰, ar kuriuos naudoti įstatymas tiesiog draudė (pavyzdžiui, kaltinamojo gynėjas negalėjo būti apklausiamas apie bylos aplinkybes, kuris jis sužinojo būdamas gynėju)¹¹, ar kurie gauti tardymo veiksmus atlikus iki baudžiamosios bylos iškėlimo, išskyrus 1961 m. BPK 199 straipsnio 2 dalyje numatytą atvejį, taip pat įrodymai, gauti asmenų,

¹⁰ Kaip pavyzdį autorius nurodė 1961 m. BPK 18 straipsnio 3 dalies nuostatą, pagal kurią draudžiama stengtis išgauti kaltinamojo ir kitų byloje dalyvaujančių asmenų parodymus smurtu, grasinimais ir kitokiomis neteisėtomis priemonėmis. Tačiau pažymėtina, kad ši nuostata buvo taikoma konkrečiam įrodymų šaltiniui – asmenų parodymams, tačiau ja nieko nesakoma apie kitų įrodymų gavimą nusikalstamu būdu, kaip, beje, ir tiesiogiai nedraudžiama naudoti taip gautų įrodymų. Sovietinės *įrodymų teorijos* autorių teigimu, nusikalstamai gautų įrodymų naudojimo draudimą lėmė jo socialinio teisėtumo ir komunistinės moralės reikalavimai [6, p. 240].

¹¹ Šią nuostatą autorius grindė 1961 m. BPK 78 straipsniu, kuriame nurodyti asmenys, negalintys būti apklausti kaip liudytojai. Vis dėlto pažymėtina, kad šiame straipsnyje įtvirtinti tik draudimai apklausti nurodytus asmenis apie tam tikras aplinkybes, tačiau nėra jokių draudimų naudoti įrodymus, gautus pažeidžiant šio straipsnio nuostatas.

kurie turėjo nusišalinti dėl aplinkybių, nurodytų BPK 29–34 straipsniuose¹².

Apibendrinant tuometėje doktrinoje nurodytus įrodymų leistinumą reikalavimus ir konkrečius neleistinių įrodymų atvejus, darytina išvada, kad iki 2002 m. BPK įsigaliojimo įrodymų leistinumą buvo suprantamas tiesiog kaip baudžiamojo proceso teisės normos, nustatančios įrodymų šaltinius (1961 m. BPK 74 straipsnio 2 dalis), reguliuojančios įrodymų rinkimą ir fiksavimą (nustatančios procesinių veiksmų atlikimo tvarką), draudžiančios naudoti tam tikrus įrodymų rinkimo metodus ar įrodinėjimo priemones (pvz., 1961 m. BPK 18 straipsnio 3 dalis, 77 straipsnio 3 dalis, 78 straipsnis, 78¹ straipsnis), taip pat kitos teisės normos, vienaip ar kitaip ribojančios faktinių duomenų gavimą ar jų kaip įrodymų naudojimą, nustatant įrodinėtinas aplinkybes byloje, pavyzdžiui, įpareigojančios tam tikras įrodinėtinas aplinkybes grįsti tik įstatyme nurodytais įrodymais (1961 m. BPK 86 straipsnis), nuosprendį grįsti tik tais įrodymais, kurie buvo išnagrinėti teisiamaajame posėdyje (1961 m. BPK 331 straipsnio 2 dalis) ir pan.¹³ Teisės literatūroje nurodyti reikalavimai, kurie, kaip buvo teigiama, kyla iš įrodymų leistinumą, yra ne kas kita kaip šiose normose nustatyti ar iš jų išvedami įrodymams ir įrodinėjimui

¹² Šių dviejų įrodymų grupių pripažinimo neleistas norminis pagrindas ir teisinis pagrindimas neaiškus.

¹³ Tai, kad įrodymų leistinumą reiškia baudžiamojo proceso teisės normos, reguliuojančios įrodymų rinkimą, netiesiogiai įvardijo dar sovietinės *įrodymų teorijos* kūrėjai, teigdami, kad įstatymų leidėjas leistinumą taisyklės formuluoja tiek pozityviai, t. y. įtvirtindamas šaltinius, pateikdamas įrodymų bendrą charakteristiką, jų gavimo būdus ir fiksavimo tvarką, tiek negatyviai – kaip draudimus naudoti vieną ar kitą medžiagą kaip įrodymus [6, p. 232].

keliami reikalavimai, kurių privalu laikytis dėl teisėtumo principo ir imperatyvaus teisės normų pobūdžio.

Galiausiai pažymėtina, kad tuometė doktrina, postuluodama, jog įrodymų leistinumą reikalavimų neatitinkantis įrodymas laikytinas neleistinu, nepateikė bendro kriterijaus ar taisyklės, kuria remiantis būtų galima nustatyti, įrodymas leistinas ar ne. Atsižvelgiant į įrodymų leistinumui priskiriamų reikalavimų įvairovę, abejotina, ar tokį kriterijų (taisyklę) doktrina apskritai galėjo pateikti. Nukrypdamą nuo savo pačios apibrėžtos metodologijos, doktrina leistinumui priskyrė tiek įrodymų formai (teisėti šaltiniai ir gavimo būdai), tiek turiniui (patikimumas) keliamus reikalavimus, taip pat reikalavimus, kurie nesusiję nei su įrodymų forma, nei turiniu (pvz., 1961 m. BPK 86 straipsnis, 331 straipsnio 2 dalis). Be to, įrodymų turinio ir formos vienovės idėja kaip metodinis pagrindas nebuvo pajėgi paaiškinti, kodėl, pavyzdžiui, įrodymai, kuriuos gavo neįgaliotas asmuo, arba kurie gauti nusikalstamai, turėjo būti pripažįstami neleistiniais. Tapatinant įrodymų leistinumą su iš esmės visomis įrodymais ir įrodinėjimą reguliuojančiomis teisės normomis, galiausiai tapo neaiški pati įrodymų leistinumą problematika. Vienintelis bendras neleistinų įrodymų ar įrodymų, kuriais neleistina grįsti teismo išvadų, vardiklis – išimtinai formalusis – įstatyme nustatyti reikalavimai.

Įrodymų leistinumą samprata po 2002 m. BPK įsigaliojimo

2002 m. BPK įtvirtino nemažai naujovių, susijusių su analizuojama tema. Visų pirma atsisakyta ilgą laiką gyvavusio įrodymų

apibrėžimo ir baigtinio įrodymų šaltinių sąrašo, nustatant, kad įrodymai baudžiamajame procese yra įstatymų nustatyta tvarka gauti duomenys (BPK 20 straipsnio 1 dalis). Antra, įtvirtinta nuostata, kad kiekvienu atveju teisėjas ar teismas, kurio žinioje yra byla, sprendžia, ar gauti duomenys laikytini įrodymais (BPK 20 straipsnio 2 dalis). Trečia, nustatyta, kad įrodymais gali būti tik teisėtais būdais gauti duomenys, kuriuos galima patikrinti BPK numatytais proceso veiksmams (BPK 20 straipsnio 4 dalis). Ketvirta, dviem atvejais įtvirtinti tiesioginiai draudimai naudoti duomenis įtariamojo ar kaltinamojo kaltumui pagrįsti (BPK 145 straipsnio 3 dalis, 147 straipsnio 1 dalis).

Šios BPK naujovės leidžia teigti tokias pastabas. Pirma, vyravusi įrodymų leistinumą samprata neteko ne tik vieno iš turinio elementų – reikalavimo, kad įrodymai būtų užfiksuoti įstatyme numatyta šaltinyje, bet ir paties metodinio pagrindo – įrodymų kaip turinio ir formos vienovės idėjos. Antra, tai, kas anksčiau buvo traktuojama kaip įrodymų leistinumą turinio elementas – reikalavimas gauti duomenis teisėtais būdais, įgavo imperatyvios teisės normos pavidalą: šios normos pažeidimo procesinė teisinė pasekmė – duomenų nepripažinimas įrodymais (ne įrodymų pripažinimas neleistiniais). Trečia, tiesioginių draudimų naudoti duomenis kaltininko kaltumui pagrįsti įtvirtinimas *argumentum e contrario* leidžia teigti, kad visais kitais atvejais duomenis galima naudoti kaltininko kaltumui pagrįsti (šių draudimų santykis su BPK 20 straipsnio 4 dalies nuostata nėra aiškus).

Nepaisant šių BPK naujovių, dabartinė doktrina iš ankstesnės vis dėlto perėmė įrodymų leistinumą sąvoką, taip pat kai kurias

iki 2002 m. BPK įsigaliojimo vyravusios *įrodymų teorijos* nuostatas, grindžiamas įrodymų kaip turinio ir formos vienovės idėja [15, p. 172]. Dabar tiek doktrinoje, tiek teismų praktikoje leistinumą įvardijamas kaip įrodymų savybė ar reikalavimas įrodymams [15, p. 170–172; 39; 51; 52; 53; 56; 61] arba kaip principas [14, p. 46; 41; 50; 60]. Tačiau šis reikalavimas (savybė, principas) yra tiesiog tapatinamas su BPK 20 straipsnio 1 ir 4 dalyse nustatytais reikalavimais, kuriuos duomenys turi atitikti, kad būtų pripažinti įrodymais, o doktrina ir teismų praktika tik pateikia šiame straipsnyje įtvirtintų nuostatų aiškinimą.

Pažymėtina, kad tiek doktrinoje, tiek teismų praktikoje, aiškinant BPK 20 straipsnio 1 dalies nuostatą, pabrėžiama iš esmės vien tai, kad įrodymais baudžiamajame procese gali būti ne tik BPK, bet ir kitų įstatymų pagrindu gauti duomenys [15, p. 171; 19, p. 322–326]. O duomenų, gautų atliekant įstatyme nenumatytus veiksmus arba kitaip pažeidžiant teisės normas, pripažinimo ar nepripažinimo įrodymais klausimas sprendžiamas vadovaujantis tik BPK 20 straipsnio 4 dalies nuostata [14, p. 46–47; 15, p. 171–172; 19, p. 328–334]. Ir tai yra suprantama, nes teisėtumo aspektu BPK 20 straipsnio 1 dalies nuostata dubliuoja pastarąją. Dėl to atskirai ją analizuoti šiame kontekste nėra prasmės¹⁴.

BPK 20 straipsnio 4 dalyje nustatyti du savarankiški reikalavimai, keliami įrodymams: 1) įrodymais gali būti tik teisėtais

būdais gauti duomenys ir 2) įrodymais gali būti tik tokie duomenys, kuriuos galima patikrinti BPK numatytais proceso veiksmis. Tokia išvada darytina naudojant loginį-lingvistinį teisės aiškinimo metodą, be to, ją patvirtina vyraujanti doktrina [14, p. 46–47; 15, p. 169, 172] ir teismų praktika. Šie reikalavimai aptartini atskirai.

„Teisėtais būdais“ gauti duomenys

Reikalavimo gauti duomenis teisėtais būdais aspektu tiek vadovėlyje, tiek komentare pateikiamas baigtinis sąrašas bendrų atvejų, kai duomenys, gauti atliekant BPK ar kituose teisės aktuose numatytus veiksmus, nelaikytini įrodymais [14, p. 46–47; 15, p. 171]. Tačiau nurodomų atvejų pagrįstumas BPK 20 straipsnio 4 dalies požiūriu kelia abejonių¹⁵. Ir ne tik dėl to, kad abiejuose šaltiniuose nurodomi skirtingi atvejai¹⁶. Labiau dėl to, kad nenurodoma jokių argumentų, kodėl būtent tokiais atvejais laikoma, kad duomenys gauti neteisėtais būdais. Pavyzdžiui, nėra aišku, kokių pagrindų iš visų teisės normų, reguliuojančių tam tikro veiksmo atlikimą, išskiriamos *pagrindinės taisyklės* (pakreipta autoriaus) [15, p. 171]¹⁷.

¹⁵ Suprantama, kad vadovėlis ir komentaras kaip baudžiamojo proceso teisės doktrinos šaltiniai apsiriboją didaktiniu ir praktikai padedančiu susiorientuoti pobūdžiu, todėl negali apimti išsamios probleminių teisės klausimų analizės.

¹⁶ Pavyzdžiui, vadovėlyje teigiama, kad proceso veiksmo eiga ir rezultatai turi būti netinkamai, o komentare – iš esmės netinkamai užfiksuoti; vadovėlyje, skirtingai nei komentare, minimi tam tikrų teisių suvaržymai ir t. t.

¹⁷ Pavyzdžiui, Vokietijos baudžiamojo proceso teisėje išimtinai procedūrinių nuostatų (vok. – *bloße Ordnungsvorschriften*) išskyrimas iš visos baudžiamojo proceso teisės normų sistemos laikomas metodiškai netinkamu (plačiau apie tai – [16, p. 117]).

¹⁴ Tai, kad ne pagal BPK nustatytą tvarką gautiems duomenims kaip įrodymams vertinti teismų praktikoje keliami papildomi reikalavimai, aptariama šio darbo dalyje „*Galimybė patikrinti duomenis BPK numatytais proceso veiksmis*“.

Teismų praktikoje dažnai mėginama pozityviai apibrėžti, ką reiškia duomenų gavimas teisėtai BPK 20 straipsnio 4 dalies prasme [51; 61], tačiau tokie apibrėžimai praktikai mažai reikšmingi, nes nepateikia atsakymo, kada duomenys nelaikytini įrodymais. Aiškindami analizuojamą BPK 20 straipsnio 4 dalies nuostatą, teismai taip pat nevengia naudotis BPK komentare pateiktu bendrų duomenų nepripažinimo įrodymais atvejų sąrašu, tiesa, paprastai be pagrindimo, kodėl būtent tokiais atvejais turi būti laikoma, kad duomenys gauti neteisėtai [63].

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyrius, apžvelgdamas teismų praktiką, taikant Baudžiamojo proceso kodekso normas, reguliuojančias įrodinėjimą (toliau – apžvalga) [19], pamėgino nurodyti bendrus kriterijus, kuriais remdamiesi teismai sprendžia, ar analizuojama BPK 20 straipsnio 4 dalies nuostata pažeista. Šie kriterijai (tokia forma, kokia pateikiama apžvalgoje) perimti vėlesnėse Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijų nutartyse [36; 38; 42; 44; 47], todėl analizuotini įdėmiau.

Duomenų (įrodymų) gavimo teisėtumo vertinimas apžvalgoje visų pirma diferencijuojamas pagal teisės subjektus, dalyvaujančius įrodinėjimo procese, teigiant, kad proceso dalyvių ir valstybės institucijų (pareigūnų) elgesiui taikomi skirtingi principai. Proceso dalyvių (įtariamąjo, kaltinamojo, gynėjo, nukentėjusiojo ir kt.) elgesiui taikomas principas „galima tai, kas neuždrausta“, todėl jų pateikti duomenys nepripažįstami įrodymais tik tais atvejais, kai jie gauti įstatyme tiesiogiai draudžiamu būdu. Valstybės institucijų ir pareigūnų elgesio (veikimo)

atžvilgiu formuluojami šiek tiek painesni kriterijai. Pirma, duomenys, kuriuos valstybės institucijos ar pareigūnai gavo įstatyme nenumatytu būdu¹⁸, *eo ipso* nepripažįstami įrodymais. Antra, duomenys, kuriuos šie teisės subjektai gavo pažeisdami įstatyme nustatytą duomenų gavimo tvarką, įrodymais nepripažįstami tuo atveju, jeigu dėl padaryto pažeidimo kyla abejonės duomenų patikimumu, kurių negalima pašalinti atliekant kitus BPK numatytus veiksmus, arba atimamos ar iš esmės suvaržomos įstatymų garantuotos kaltinamojo teisės.

Analizuojant šiuos kriterijus matyti, kad tais atvejais, kai įstatymą pažeidžia privatūs asmenys, taip pat kai valstybės institucijos ir pareigūnai veikia be įstatymo pagrindo, duomenų nepripažinimo įrodymais pagrindas yra formalusis – tai, ar pažeidžiamos kokios nors teisės ar teisėti interesai, neturi jokios reikšmės. O tais atvejais, kai valstybės institucijos ir pareigūnai pažeidžia įstatyme numatytą duomenų gavimo tvarką, pagrindas – materialusis – duomenų nepatikimumas ir / ar kaltinamojo teisių pažeidimas. Išaiškinimų dėl pirmųjų atvejų pagrįstumas (teisingumas) BPK 20 straipsnio 4 dalies požiūriu nekelia abejonių, tačiau to negalima pasakyti dėl antrųjų.

Bendras mokslas apie teisę teisėtu elgesiu vadina tokį asmenų veikimą ar neveikimą, kuris atitinka teisės normų nustatytus reikalavimus arba, kitaip sakant, jiems neprieštaringas [26, p. 51; 27, p. 427–428]. Pagal Dabartinės lietuvių kalbos žodyną žodis „būdas“ – tai ko nors buvimo, reiškinys, darymo, veikimo rūšis [10]. Bau-

¹⁸ Teismų praktikoje „įstatyme numatytas būdas“ suprantamas kaip įstatyme numatytas veiksmas arba kaip įstatyme numatyto veiksmo rūšis [38; 40; 64; 65].

džiamojo proceso teisės doktrinoje įrodymų rinkimo būdais paprastai laikomi konkretūs procesiniai veiksmai, kurių metu gaunami duomenys apie įrodinėtinas byloje aplinkybes, pavyzdžiui, liudytojų ar nukentėjusiųjų apklausa, apžiūra, fotografavimas, krata ir kt. [25]. Tačiau duomenys (įrodymai) gali būti gauti ne tik atliekant BPK numatytus proceso veiksmus, bet ir pareigūnams ar valstybės institucijoms veikiant pagal jų veiklą reglamentuojančius teisės aktus, taip pat privatiems asmenims juos renkant savo iniciatyva [19, p. 322–326, 328–329, 368–372]. Remiantis šiais išaiškinimais ir argumentais, galima teigti, kad duomenų gavimas teisėtais būdais reiškia tokį asmenų veikimą renkant (gaunant) duomenis, kuris atitinka teisės normų reikalavimus (jiems neprieštaruoja). Kitaip sakant, gauti duomenis teisėtais būdais reiškia ne ką kita kaip juos gauti teisėtai¹⁹. Tokią išvadą patvirtina ir tai, kad, kalbos kultūros požiūriu, žodis „būdas“ šiuo atveju yra perteklinis, neturintis jokios papildančios reikšmės [18]. Apibendrinant galima teigti, kad BPK 20 straipsnio 4 dalies aptariama nuostata reiškia, kad įrodymais gali būti tik teisėtai gauti duomenys²⁰.

BPK 20 straipsnio 4 dalyje nenumatyta jokios galimybės diferencijuoti teisėtumo pažeidimo, gaunant įrodymus, teisinių pasekmių. Jame imperatyviai nurodyta, kad tik teisėtais būdais, t. y. teisėtai, gauti duomenys gali būti įrodymais. Teisėtumas nėra laipsniuojamas, dėl to elgesys (vei-

kimas) gali būti tik teisėtas arba neteisėtas – jis negali būti „iš esmės teisėtas“ ar „nežymiai neteisėtas“. Taip, kaip nurodoma teismų praktikoje, aiškinant šio straipsnio nuostatą, susidaro paradoksali situacija, kai duomenys, gauti pažeidžiant įstatyme numatytą jų gavimo tvarką, jei dėl to kyla abejonių duomenų patikimumu, kurių negalima pašalinti, laikomi gautais neteisėtu būdu (neteisėtai), o duomenys, kurių patikimumui neturi įtakos įstatyme numatytos jų gavimo tvarkos pažeidimai arba iškilusios abejonės pašalinamos, laikomi gautais teisėtu būdu (teisėtai). Tas pats pasakytina ir apie kitą duomenų nepripažinimo įrodymais pagrindą – kaltinamojo teisių pažeidimą: jei gaunant duomenis pažeidžiamos kaltinamojo teisės – duomenys gauti neteisėtu būdu (neteisėtai), jei kitų asmenų, pavyzdžiui, liudytojo, nukentėjusiojo ar tiesiogiai su procesu nesusijusių trečiųjų asmenų – teisėtu būdu (teisėtai).

Akivaizdu, kad idėja būtent taip spręsti teisėtumo pažeidimo, renkant duomenis (įrodymus), klausimą remiasi esminio BPK pažeidimo samprata (BPK 369 straipsnio 3 dalis). Tiesiogiai nenurodoma, tačiau galima išvelgti tokius argumentus: nepatikimais duomenimis (įrodymais) negalima nustatyti tiesos, kuri yra būtina sąlyga priimti materialiu požiūriu teisingą nuosprendį, o įstatymų garantuotų kaltinamojo teisių suvaržymas yra savaime pakankamas pagrindas konstatuoti esminį BPK pažeidimą.

Ši idėja nėra nauja. Taip šis klausimas buvo sprendžiamas iki 2002 m. BPK įsigaliojimo [5, p. 72; 22, p. 17], ir taip jį siūlė spręsti sovietinės *įrodymų teorijos* kūrėjai [6, p. 239]. Tačiau pažymėtina, kad nei Lietuvos iki 2003 m. gegužės 1 d., nei tuometės

¹⁹ Šios išvados nepaneigia ir „būdo“, kaip konkretaus veiksmo atlikimo rūšies (tai kaip veiksmas atliekamas), aiškinimas.

²⁰ Pažymėtina, kad teismų praktikoje vietoje įstatyminės „teisėtų būdų“ sąvokos taip pat vartojama sąvoka „teisėtai“ [34; 35; 37; 45; 46; 58].

Rusijos baudžiamojo proceso įstatymuose pozityvios teisės normos forma nebuvo įtvirtinta tokia imperatyvi nuostata, kokia yra dabar galiojančio BPK 20 straipsnio 4 dalyje. Taigi, remdamiesi metodologija, kuri gal ir buvo tinkama iki 2002 m. BPK įsigaliojimo, teismai analizuojamu aspektu (spręsdami duomenų, gautų pažeidžiant įstatyme nustatytą jų gavimo tvarką, pripažinimo įrodymais klausimą) *de facto* ignoroja BPK 20 straipsnio 4 dalies nuostatą arba, kitaip sakant, jos tiesiog netaiko²¹.

Galimybė patikrinti duomenis BPK numatytais proceso veiksmais

Remiantis loginiu-lingvistiniu teisės aiškinimo metodu, galima teigti, kad BPK 20 straipsnio 4 dalies nuostata, jog įrodymais gali būti tik duomenys, kuriuos galima patikrinti BPK numatytais proceso veiksmais, reiškia hipotetinę galimybę patikrinti duomenis nurodytais veiksmais. Kitaip sakant, įrodymais gali būti pripažįstami tik tokie duomenys, kuriuos yra galimybė patikrinti – jei tokios galimybės nėra, duomenys negali būti pripažįstami įrodymais.

Tiek doktrinoje, tiek teismų praktikoje vieningai nurodoma, kad galimybę patikrinti duomenis reiškia galimybę patikrinti jų patikimumą [14, p. 47; 15, p. 172; 49; 54; 55; 57]. Doktrinoje teigiama, kad, remiantis BPK 20 straipsnio 4 dalies nuostata, įrodymu negali būti, pavyzdžiui, anoniminiai pranešimai, raštai, teiginiai ir pan., kurių informacijos šaltinis nėra žinomas arba

yra žinomas, tačiau patikrinti to šaltinio patikimumo teisme nėra jokios galimybės. Teismų praktikoje dėl to įrodymais nepripažįstami ir liudytojo parodymai apie aplinkybes, kurias jis suvokė, patyrė ne pats, bet apie kurias sužinojo iš kito šaltinio, kurio nurodyti negali [49].

Pažymėtina, kad ši duomenų grupė yra siejama ne su procesinės formos, bet įrodymų turinio reikalavimais: jie nepripažįstami įrodymais ne dėl to, kad gauti neteisėtai, bet todėl, kad nepatikimi ir netinkami nustatyti byloje įrodinėtinas aplinkybes. Šiuos duomenis priskiriant prie neleistinių įrodymų (pagal seną terminiją), būtų nuoseklu ir logiška prie jų priskirti ir kitus nepatikimus duomenis, taip pat su įrodinėtinomis aplinkybėmis nesusijusius duomenis, nes jie taip pat neatitinka įrodymų turinio reikalavimų. Tačiau doktrina nepatikimus duomenis, kuriuos galima patikrinti BPK numatytais proceso veiksmais, vis dėlto laiko įrodymais, tik neturinčiais įrodomosios galios, o nesusiję duomenys nepripažįstami įrodymais dėl liečiamumo (sąsajumo) reikalavimo [15, p. 170, 185].

Apskritai kyla abejonių, ar buvo būtina BPK įtvirtinti nuostatą, kad įrodymais gali būti tik duomenys, kuriuos galima patikrinti BPK numatytais veiksmais. Įpareigojimas įsitikinti duomenų patikimumu taikytinas visiems be išimties duomenims (įrodymams), kuriais potencialiai gali būti grindžiamas nuosprendis. Šis įpareigojimas, kaip ir reikalavimas grįsti nuosprendį tik patikimais duomenimis (įrodymais), kyla iš paties įrodinėjimo tikslo, kurį lemia vienas iš baudžiamojo proceso paskirties aspektų – materialiu požiūriu teisingo nuosprendžio priėmimas. Remiantis ana-

²¹ Apžvalgoje nurodyta metodika berods netaikoma tais atvejais, kai veiksmas atliekamas be įstatyme numatyto tokio veiksmo atlikimo faktinio pagrindo ar teisinio pagrindo (sankcijos) – teismų praktikoje linkstama nepripažinti tokių duomenų įrodymais *eo ipso* [47; 53].

lizuojama nuostata daromas tik formalus skirtumas tarp nepatikimų duomenų: vienu atveju jie nepripažįstami įrodymais, kitu – pripažįstami, tačiau *de facto* abiem atvejais jais tiesiog nesivadovaujama. Nuostata, kad duomenys, kurių šaltinis nežinomas arba žinomas, tačiau nėra galimybės įsitikinti jo patikimumu, negali būti įrodymais, gali būti reikšminga tik proceso ekonomijos aspektu ir teismui nagrinėjant proceso dalyvių prašymus dėl įrodymų pateikimo²². Tačiau dėl to nebūtina tokių duomenų nepripažinti įrodymais. Kad ir kaip būtų, dėl analizuojamos nuostatos nekyla jokių problemų nei doktrinos lygmeniu, nei teismų praktikoje.

Pažymėtina, kad teismų praktikoje analizuojama nuostata aiškinama ne tik kaip hipotetinė galimybė patikrinti duomenų patikimumą, bet ir kaip įvairūs įpareigojimai teismams: iširti duomenis teisiama jame posėdyje [41], patikrinti jų patikimumą [39; 48; 54; 55; 62], duomenis, gautus ne BPK, o kitų įstatymų pagrindu, patvirtinti duomenimis, gautais BPK numatytais veiksmais [43; 59]. Tačiau abejotina, ar šie įpareigojimai kyla iš BPK 20 straipsnio 4 dalies nuostatos: įpareigojimas grįsti nuosprendį tik tais įrodymais, kurie buvo išnagrinėti teisiama jame posėdyje, tiesiogiai įtvirtintas BPK 301 straipsnio 1 dalyje; įsitikinti duomenų (įrodymų) patikimumu, kaip minėta, įpareigoja įrodinėjimo tikslas ir baudžiamojo proceso paskirtis; reikalavimas patvirtinti ne BPK tvarka gautus duomenis [43] ar draudimas vien tik ar daugiausiai jais grįsti

nuosprendį [59] – tai teismų praktikoje *sui generis* formuojamos nuostatos, kurių *ratio* – didesnės abejonės dėl duomenų, gautų ne BPK tvarka, patikimumo.

Įrodymų leistinumumas ar neteisėtai gautų duomenų pripažinimas įrodymais?

Įrodymų leistinumumo sampratos pagal vyraujančią doktriną ir teismų praktiką analizė leidžia daryti išvadą, kad į įrodymų leistinumumo nagrinėjimo sritį įeina du dalykai: neteisėtai gautų duomenų pripažinimo įrodymais problematika ir duomenų, kurių negalima patikrinti BPK numatytais proceso veiksmais, pripažinimo įrodymais klausimas. Net ir be analizės akivaizdu, kad šie du dalykai skiriasi sudėtingumu ir reikšmingumu. Dėl pastarojo nekyla nei teorinių, nei praktinių problemų, o BPK 20 straipsnio 4 dalies nuostata, kad įrodymais gali būti tik duomenys, kuriuos galima patikrinti BPK numatytais proceso veiksmais, vertintina kaip perteklinė. Dėl to galima teigti, kad įrodymų leistinumumo nagrinėjimo dalykas yra tik neteisėtai gautų duomenų pripažinimo įrodymais problematika.

Neteisėtai gautų duomenų pripažinimo įrodymais klausimą, iš pirmo žvilgsnio, išsprendė pats įstatymų leidėjas, įtvirtindamas analogų Vakarų valstybių baudžiamųjų procesų įstatymuose neturinčią nuostatą, kad įrodymais gali būti tik teisėtais būdais, t. y. teisėtai, gauti duomenys (BPK 20 straipsnio 4 dalis). Deja, taip nėra. Pirma, ši nuostata teismų taikoma tik iš dalies, formuojant savitą metodologiją ir teisėtumo supratimą. Be to, neaišku, kodėl vienu atveju nepatinkimi duomenys nepripažįstami įrodymais,

²² Pavyzdžiui, Vokietijos baudžiamojo proceso teiseje visiškai netinkama įrodinėjimo priemonė (vok. – *völlig ungeeignetes Beweismittel*) yra vienas iš prašymo pateikti įrodymus atmetimo pagrindų, numatytų Vokietijos BPK 244 straipsnio 3 dalyje [21, p. 852, 870–871].

o kitu – pripažįstami, tik jais nesivadovaujama. Antra, apskritai kvestionuotina, ar ši nuostata atitinka Lietuvos Respublikos Konstituciją. Abejotina, ar, pavyzdžiui, duomenys, gauti pažeidžiant teisę į privatų gyvenimą, arba duomenys, kuriuos nukentėjusysis gavo neteisėtai (pavyzdžiui, pavogė), visais atvejais turėtų būti nelaikomi įrodymais²³, ir ar tai derėtų su teisinės valstybės priederme – kiekvieno asmens ir visos visuomenės veiksminga apsauga nuo nusikalstamų kėsinių [28; 29; 30]. Taip pat abejotina, ar įrodymais turėtų būti nepripažįstami neteisėtai gauti teisinantys duomenys, ir ar tai nepažeistų kaltininko teisės į sąžiningą procesą²⁴.

Išvados

1. Iki 2002 m. BPK įsigaliojimo įrodymų leistinumai buvo suprantami kaip baudžiamojo proceso teisės normos, nustatančios įrodymų šaltinius, reguliuojančios įrodymų rinkimą ir fiksavimą (nustatančios procesinių veiksmų atlikimo tvarką), draudžiančios tam tikrų įrodymų rinkimo metodų ar įrodinėjimo priemonių naudojimą, taip pat teisės normos, ribojančios įrodymų naudo-

jimą baudžiamajame procese. Teisės literatūroje nurodyti įrodymų leistinumai – tai tiesiog šiose normose nustatyti ar iš jų išvedami įrodymams ir įrodinėjimui keliami reikalavimai, kurių buvo privalu laikytis dėl teisėtumo principo ir imperatyvaus teisės normų pobūdžio.

Priskirdama įrodymų leistinumui tiek įrodymų formai, tiek turiniui keliamus reikalavimus, taip pat reikalavimus, kurie apskritai nesuję nei su įrodymų forma, nei turiniu, ankstesnė doktrina nukrypo nuo savo pačios sukurtos metodologijos ir nesugebėjo pateikti bendro kriterijaus ar taisyklės, kuria remiantis būtų galima nustatyti, įrodymas leistinas ar ne. Vienintelis bendras neleistinių įrodymų ar įrodymų, kuriais neleista grįsti teismo išvadų, vardiklis – išimtinai formalusis – įstatyme nustatyti reikalavimai, o pati įrodymų leistinumai problematika neaiški.

2. Po 2002 m. BPK įsigaliojimo, atsisakius iki tol įprasto įrodymų apibrėžimo ir baigtinio įrodymų šaltinių sąrašo bei pozityvios teisės normos forma įtvirtinus imperatyvią taisyklę, kad įrodymais gali būti tik teisėtai būdais gauti duomenys, kuriuos galima patikrinti BPK numatytais proceso veiksmams, mokymas apie įrodymų leistinumą ne tik neteko savo metodinio pagrindo (įrodymų kaip turinio ir formos vienovės idėjos), bet ir apskritai prarado procesinę prasmę. Doktrina ir teismų praktika, tapatindamos įrodymų leistinumai reikalavimus su BPK 20 straipsnio 1 ir 4 dalies nuostatomis, tiesiog pateikia jų aiškinimą ir mėgina formuluoti kriterijus, kuriais remiantis galima nustatyti, kada jos pažeidžia-

²³ Europos žmogaus teisių teismo praktikoje Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos 8 straipsnio (teisės į privatus gyvenimą gerbimą) pažeidimas renkant įrodymus nėra pakankamas pagrindas konstatuoti šios konvencijos 6 straipsnio 3 dalies – kaltininko teisės į sąžiningą procesą – pažeidimo [31; 32; 33]. O duomenys, kuriuos privatūs asmenys gavo neteisėtai, pavyzdžiui, Vokietijos teismų praktika ir doktrina laiko iš esmės tinkamais nustatinėti įrodinėtinas aplinkybes (plačiau – [16, p. 120–121]).

²⁴ Pavyzdžiui, JAV kaltinimo šalis turi pareigą atskleisti disponuojamus teisinančius įrodymus, o šios pareigos nevykdymas (angl. – *suppression of evidence*) traktuojamas kaip tinkamo proceso (angl. – *due process*) pažeidimas [7, p. 1440; 8, p. 597].

mos, atitinkamai duomenys nelaikytini įrodymais.

3. Pagal dabar galiojantį BPK tiek teoriniu, tiek praktiniu požiūriu vienintelis aktu-

alus ir reikšmingas įrodymų leistinumų kategorijai priskiriamas dalykas yra neteisėtai gautų duomenų pripažinimo įrodymais problematika.

LITERATŪRA

Norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014.
2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 96-3016.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 37-1341.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 1961, nr. 18-148.

Specialioji literatūra

5. BATAITIS, A., et al. *Lietuvos TSR baudžiamojo proceso kodekso komentaras*. Vilnius, 1989.
6. БЕЛКИН, П. С. et al. *Теория доказательств в советском уголовном процессе*. Москва, 1973.
7. *Black's Law Dictionary* (With Pronunciations). Sixth Edition. St. Paul, Minn., 1990.
8. *Black's Law Dictionary*. Eighth Edition. St. Paul, Minn., 2007.
9. CININAS, A. Aktualios įrodymų sampratos ir jų leistinumų problemos Lietuvos baudžiamojo proceso teorijoje ir praktikoje. *Jurisprudencija*, 2001, t. 23(15), p. 34–45.
10. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.lki.lt/dlkz/>> [žiūrėta: 2010-06-30].
11. DANISEVIČIUS, P.; ir LIAKAS, A. *Pagrindiniai teisminių įrodymų klausimai tarybiniame baudžiamajame procese*: mokymo priemonė. Vilnius, 1971.
12. DANISEVIČIUS, P.; KAZLAUSKAS, M.; ir PALSKYS, E. *Lietuvos TSR baudžiamasis procesas*: vadovėlis. Vilnius, 1978.
13. GODA, G., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras*. Pirmas leidimas. Vilnius, 2001.
14. GODA, G., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras*. I–IV dalys (1–220 straipsniai). Vilnius, 2003.
15. GODA, G.; KAZLAUSKAS, M.; ir KUČONIS, P. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius, 2005.

16. JUOZAPAVIČIUS, A. Įrodymų leistinumai Vokietijos baudžiamajame procese. *Teisė*, 2008, t. 68, p. 108–126.

17. KAZLAUSKAS, M.; ir KUČONIS, P. Nauja įrodymų samprata Baudžiamojo proceso kodekso projekte. *Justitia*, 1998, nr. 5, p. 7–9.

18. KNIŪKŠTA, P. Kanceliarinės kalbos patarimai [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://lkz.mch.mii.lt/Kanceliarinis/>> [žiūrėta: 2010-06-30].

19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje apžvalga. *Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis „Teismų praktika“*, nr. 27, p. 320–388.

20. MERKEVIČIUS, R. *Baudžiamasis procesas: itariamojo samprata*. Vilnius, 2008.

21. MEYER-GOßNER, L. *Strafprozessordnung*. Kurz-Kommentar. 48. Auflage. München, 2005.

22. RINKEVIČIUS, J. *Procesiniai įrodinėjimo baudžiamojoje byloje pagrindai*: mokymo priemonė. Vilnius, 1990.

23. RINKEVIČIUS, J. Įrodymų samprata Lietuvos baudžiamojo proceso teisėje. *Teisė*, 1992, t. 26, p. 193–195.

24. RINKEVIČIUS, J. *Daiktiniai įrodymai*: Mokymo priemonė. Vilnius, 1996.

25. RINKEVIČIUS, J. Įrodymų rinkimo būdai baudžiamajame procese. *Jurisprudencija*, 1998, 10(2), p. 58–63.

26. ŠATAS J. et al. *Lietuvos teisės pagrindai*. Vilnius, 2004.

27. VAIŠVILA A. *Teisės teorija*. Antras leidimas. Vilnius, 2004.

Praktinė medžiaga

28. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198¹ straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 39-1105.

29. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. birželio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 1-7.

30. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų iširti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštaruja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 7-254.

31. Europos žmogaus teisių teismo 2001 m. rugsėjo 25 d. sprendimas byloje *P. G. ir J. H. prieš Jungtinę Karalystę* (*P. G. and J. H. v. The United Kingdom*, no. 44787/98, judgment of 25 September 2001) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=44787/98&sessionid=60758761&skin=hudoc-en>> [žiūrėta: 2010-07-01].

32. Europos žmogaus teisių teismo 2000 m. gegužės 12 d. sprendimas byloje *Khan prieš Jungtinę Karalystę* (*Khan v. The United Kingdom*, no. 35394/97, judgment of 12 May 2000) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=35394/97&sessionid=60758761&skin=hudoc-en>> [žiūrėta: 2010-07-01].

33. Europos žmogaus teisių teismo 1988 m. liepos 12 d. sprendimas byloje *Schenk prieš Šveicariją* (*Schenk v. Switzerland*, no. 10862/84, judgment of 12 July 1988) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight>

=10862/84&sessionid=60758761&skin=hudoc-en> [žiūrėta: 2010-07-01].

34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2008 m. gruodžio 12 d. nutartis kasacinėje byloje 2K-P-221/2008 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-05-08].

35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2007 m. spalio 18 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-P-412/2007 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-05-08].

36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 23 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-122/2010 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-07-14].

37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 23 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-179/2010 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-07-14].

38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 9 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-105/2010 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-07-14].

39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 2 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-48/2010 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-07-14].

40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 2 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-114/2010 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-07-14].

41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 6 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-74/2009 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-05-08].

42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 14 d.

nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-349/2008 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-05-08].

43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-356/2008 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-05-08].

44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 23 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-328/2008 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-05-08].

45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 20 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-120/2008 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-05-08].

46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 6 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-213/2008 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-05-08].

47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 8 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-23/2008 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-05-08].

48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 8 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-168/2008 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-05-08].

49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 5 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-66/2008 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-05-08].

50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 9 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-611/2007 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-05-08].

51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gegužės 15 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-384/2007 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-05-08].

52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 11 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-333/2007 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-05-08].

53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 27 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-305/2007 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-05-08].

54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. vasario 13 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-118/2007 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-05-08].

55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. vasario 13 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-149/2007 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-05-08].

56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. sausio 16 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-18/2007 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-05-08].

57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-589/2006 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-05-08].

58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 16 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-454/2006 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-05-08].

59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 28 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-332/2006 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-05-08].

lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-05-08].

60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 21 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-207/2006 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-05-08].

61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 7 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-183/2006 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-05-08].

62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 14 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-113/2006 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/default.aspx?item=tn_liteko&lang=1> [žiūrėta: 2010-05-08].

63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 15 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-5/2005 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=28965> [žiūrėta: 2010-02-06].

64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 20 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-510/2005 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=28661> [žiūrėta: 2010-02-06].

65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 8 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-191/2005 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=27931> [žiūrėta: 2010-02-06].

AUFFASSUNG DER BEWEISZULÄSSIGKEIT IN DEM STRAFPROZESSRECHT DER REPUBLIK LITAUEN

Audrius Juozapavičius

Z u s a m m e n f a s s u n g

In dem Aufsatz werden die Auffassung der Beweisulässigkeit bis zum Inkrafttreten der neuen Strafprozessordnung im Jahr 2003, die Bedeutung der Lehre über die Beweisulässigkeit nach dem Inkrafttreten dieser Strafprozessordnung sowie der Inhalt und die Bedeutung der Beweisulässigkeit, die in der heutigen Doktrin und der Rechtsprechung verwendet wird, untersucht.

Nach der Untersuchung der Lehre über die Beweisulässigkeit, die bis zum Inkrafttreten der neuen Strafprozesskodexes galt, zieht man folgende Schlussfolgerung: die Beweisulässigkeit habe man verstanden als die Rechtsnormen des Strafprozessrechts, die die Beweisquellen feststellen, Beweisführung regulieren, Verwendung von bestimmten Methoden der Beweissammlung oder von Beweismitteln verbieten, sowie Rechtsnormen, die die Beweisverwendung im Strafprozess beschränken. Die in der rechtswissenschaftlichen Literatur angegebenen Zulässigkeitsanforderungen waren in diesen Rechtsnormen festgesetzte oder von ihnen abgeleitete Anforderungen für die Beweise und die Beweisführung, an denen man sich aufgrund des Vorrangs des Gesetzes und des imperativen Charakters von Rechtsnormen halten sollte. Dabei weichte die damalige Doktrin von der

eigenen Methodologie-Definition ab: Der Beweisulässigkeit wurden die Anforderungen sowohl für die Beweisform als auch für den Beweisinhalt sowie Anforderungen, die weder mit der Beweisform noch mit dem Beweisinhalt verbunden waren, zugeordnet. Außerdem wurden kein festes Kriterium oder keine festen Regelungen formuliert, anhand deren man feststellen könnte ob der Beweis zulässig ist oder nicht. Der einzige gemeinsame und ausschließlich formale Nenner für unzulässige Beweise oder Beweise, mit denen man die gerichtlichen Schlussfolgerungen nicht begründen dürfte, war die im Gesetz festgelegten Anforderungen.

Nach der Untersuchung der herrschenden Lehre und der Rechtsprechung stellt man Folgendes fest: nach dem Inkrafttreten der neuen Strafprozessordnung, nachdem es auf die frühere Definition des Beweises und die abschließende Liste der Beweisquelle verzichtet und mittels der Rechtsnormenform die Imperativregelung eingeführt worden war, dass als Beweise nur rechtmäßig erhobene Angaben, die man durch die in der Strafprozessordnung vorgeschriebenen Verfahrenshandlungen nachprüfen kann, zugelassen werden, verlor die Lehre über die Beweisulässigkeit nicht nur an ihrer methodologischen

Grundlage (Beweise als Einheit des Inhalts und der Form), sondern an der ganzen Bedeutung. Die Lehre und die Rechtsprechung, indem sie die Anforderungen der Beweisulässigkeit mit dem Paragraph 20, Absatz 1 und 4 der StPO identifizieren, erläutern diese und versuchen, die Kriterien zu formulieren, laut deren es festzustellen ist ob man gegen sie verstößt und wann

die Angaben nicht als Beweise zugelassen werden.

Schließlich zieht man folgende Schlussfolgerung: der einzige aktuelle der Beweisulässigkeit zuzuordnende Gegenstand gemäß der zurzeit gültigen Strafprozessordnung ist die Problematik der Verwertung von rechtswidrig erhobenen Angaben im Strafprozess.

Itiekta 2010 m. rugsėjo 15 d.

Priimta publikuoti 2010 m. spalio 22 d.